

IRODALMI ÉRTESÍTŐ.

Vallás és szabadság. Fordították (angolból) Unitarius lelkészek és tanárok. 8r. VIII. 228 l. Nyomatott Gámán J. örökösénél. Kolozsvár, 1904. A fennebbi czim alatt adta ki *Ferencz József* püspök azokat a felolvasásokat, melyeket az unitarius és más szabadelvű vallásos gondolkozók amsterdami gyűlésén 1903. sept. hóban tartottak. Az amsterdami gyűlés az unitarius és más szabadelvű gondolkozóknak második összejövele volt. Az elsőt Londonban 1901-ben tartották. Annak is megjelentek „*Szabadelvű gondolkozás a XX-ik század kezdetén*“ czimmel magyarul a felolvasásai. A jelen kötetet is Ferencz J. püspök tartalmazza előszava nyitja meg. Az amsterdami nemzetközi vallási gyűlés még nagyobb közönséget hozott össze, mint a londoni. Európai és amerikai országokon kívül képviselők jelentek meg ott Indiából, Uj-Zelandból és Ausztraliából. Képviselője volt ott egyházunknak is, melyet az amsterdami bizottság „a magyar unitariusok és a hollandiak között fennállott régebbi érintkezésekre“ hivatkozással hívott meg. Az előszó jelzi azt is, hogy a harmadik gyűlés 1905. sept. havában Genfben lesz. És a felolvasásokat az idők jeleinek nevezi. — A könyv kétségtelenül mutatja, hogy a szabadelvű vallásos gondolkozásnak minden országban vannak hívei és kiváló képviselői. A közlött felolvasások egy része elméleti tárgyakra, más része pedig gyakorlatiakra vonatkozik. Megvilágítanak egyes tudományos kérdéseket és képet adnak egyes országok szabadelvű vallásos mozgalmairól. Bő anyagot nyújtanak a gondolkodásra. Minden művelt ember, ki a vallási kérdést társadalmi kérdésnek is tekinti, és kevés van, a ki ne tekintené, érdeklél olvashatja e kötetet, melyben egyébaránt is több ismert nevű írival találkozunk. Ára 3 korona.

Essex Hall Year Book 1905. Szerk. *Bowie Copeland W.* a brit és külföldi unitar. társulat titkára. A nagy gonddal összeállított évkönyv az angol közönség használatára van készítve, de kiterjed más országok unitarius és más szabadelvű egyházaira és intézményeire is.

Az évkönyvből megtudjuk, hogy Délafrikában is két unitárius gyülekezet alakult és hogy Norvégiában az ország fővárosában, Christianiában is van egy unitárius gyülekezet, melyet Janson Kristóf költő alapított. Nagy-Britanniában az unitárius gyülekezetek száma 364.

Tolstoj és a szabadelvű egyházak. Irta *Perczelné Kozma Flóra*. 12 l. Budapest. Vallási thema, de nem a napi érdek szempontjából tárgyalva. Nem kesztyűs kézzel tett szives udvariasság ez, nem. A keztyű félredobva, hogy annál mélyebbre szánthasson a toll . . . És arra szánt. Tolstoj vallásából biztos látással emeli ki a modern kereszténységéhez, s főképp az unitárizmuséihoz rokon vonásokat. Tolstoj is az orosz egyházzal szemben a keresztény *eszmére* és nem a hivatalos dogmákra fekteti a fősúlyt; a lelkiismeretet mindenenk fölé helyezi; és a keresztény vallás gyakorlását a krisztusi szeretet követésében keresi. A Tolstoj iránti bámulat és a rokon eszmék feletti öröm zománcozza be Perczelné szépen irt és csinosan kiállított füzetét.

Az apostolok cselekedeteiről írott könyv. Újszövetségi irodalomtörténeti tanulmány. Irta *Harsányi István*. 8 r. 153 l. Sárospatak, 1904. Ára 2 kor. 40 fillér. — Ily nemű munka ritkán jelenik meg irodalmunkban. A bibliának részletekben való tanulmányozása, az egyes könyvek adatainak egymással összehasonlítása oly munkásság, melyet nem lehet eléggé méltányolni. Szerző oly részletesen vizsgálta meg az Apostolok cselekedeteiről írt könyvet és vizsgálódása eredményeit oly tisztán foglalta össze, hogy művét szerencsés és további tudományos működésére nézve is szép reményre jogositó alkotásnak lehet mondani. A Cael. könyvének fontosságát abban látja, hogy az őskereszténység történelmének megírásánál, a páli levelek mellett, elsőrangú forrásul szolgálhat. És csakugyan első sorban a könyv adatainak hitelességét igyekszik megállapítani. Az e körüli vizsgálódás foglalja el a könyvének mintegy felerészét. Három osztályba sorozza az adatokat: 1. Vannak hiteles történeti adatok; 2. olyanok, melyek kiigazításra szorulnak; 3. melyek nem hiteles tört. adatok. Azután a könyv céljáról szól, mely a kereszténység védelmezése a pogánysággal és zsidósággal szemben; a könyv szerzőjéről, kinek nevét megállapítani nem lehet; szerzetési idejéről, mit a II. száz második tizévére tesz; szerzetési helyéről, melynek Efézust veszi fel; s a könyv kétféle szövegéről, melyek közül az α -szöveget tartja az eredetibbnek, hitelesebbnek; végül adja a könyv adatainak chronologiai meghatározását s függelékül magyar theologusoknak a könyvről való felfogását. Ha volnának a műben olyan megállapítások, melyeket a szaktudósok hibásaknak ismer-

nének fel, vagy később a szerző maga is, módjában lesz, hogy azokat újra vizsgálat tárgyává tegye, annál inkább, mert a történelmi kritikai iránynak a híve, mely irány az újabb adatoknak mindig tért enged, hogy a történelmi igazságot annál pontosabban megállapíthassa. Az ifjú szerzőnek a megkezdett tudományos munkássághoz kitartást kívánunk.

KÜLÖNFÉLÉK.

Armstrong. Az angol unitarismus testéből egy gránitszikla kihullt. Armstrong A. Richard liverpooli lelkész, több jeles munka szerzője és kiváló szónok jan. 4-én meghalt. Az összes angol unitáriusok gyászt öltöttek az ő elhunytán. Mindenki érezte, hogy halála nagy veszteséget jelent. Tudomány, ékesszólás, következetes gondolkozás és irodalmi stylus úgy egyesült benne, mint kevésben az unitárius egyházon kívül is. Nem is késtek más egyházak és a napi sajtó se a részvét kifejezésével. A hol az angol nyelvet olvassák és a vallási művek iránt érdeklődnek, nevét mindig tisztelettel fogják említeni.

Lengyelországban már sok idő óta a legkedvezőtlenebb vallási viszonyok állanak fenn. Az orosz kormány még a róm. katolikusokat is üldözte. A mostani oroszországi reformmozgalmak némi reményt nyújtottak a vallási állapotoknak is a javítására. És a lengyel főnemesség, a varsói püspök elnöklete alatt Tuskievicz gróf palotájában egy emlékiratot szerkesztett, melyben a lengyel nyelv jogainak iskolákban, törvényszékeknél és hivatalokban érvenyesítése s lengyelországi állami hivatalokban lengyel hivatalnokok alkalmazása és a városi önkormányzat megadása mellett kívánja „a róm. katolikusok és unitáriusok lelkiismereti szabadságának biztosítását”. A lengyel nemesség ezzel nemcsak az újkorhoz kívánt alkalmazkodni, hanem úgy látszik, nem feledte el, hogy mi volt hazája, mikor az unitárius lelkiismereti szabadság uralkodott Lengyelországban. Az emlékiratot Tuskievicz át is nyújtotta Szviatopolk-Mirszky orosz belügyministernek — Egy néhány hét s azóta nagyot fordult a világ Oroszországban, a szabadelvű Szviatopolk-Mirszky herczeg már nem ministere többé az oroszok czárjának; Pohjedonoszev, az orosz szentszínat curatora és Wladimir herczeg